

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

DOI: 10.33498/opus-2019-06-157

Борис Кіндюк

доктор юридичних наук, професор,
головний науковий співробітник
відділу теорії та практики законотворчої діяльності
Інституту законодавства Верховної Ради України
(Київ, Україна)
kxenon46@gmail.com

Алла Стечишин

кандидатка юридичних наук,
викладачка кафедри теорії та історії держави і права
Приватного вищого навчального закладу
Університету Короля Данила
(Івано-Франківськ, Україна)
kxenon46@gmail.com

УДК 340.15(477.83/86) «18/19»:340.134

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ПРАВОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО

АНОТАЦІЯ. У статті розглянуто основні напрями правотворчої діяльності відомого українського політичного діяча, вченого, доктора права, голови Союзу Українських Адвокатів Польщі, першого Прем'єр-міністра Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР) Костя Левицького (1859–1941 рр.).

Метою статті є дослідження основних напрямів правотворчої діяльності К. Левицького.

Розгляд наукових праць, монографій, книг, статей, брошур дає змогу систематизувати наявні матеріали та виокремити такі напрями: історія держави і права; австрійське цивільно-процесуальне законодавство; правове забезпечення економічної діяльності; підготовка німецько-українського правничого словника; захист прав української мови в Австро-Угорщині та Польщі; історія політичних і правових учень; правовий статус адвокатури у довоєнній Польщі. Дослідження К. Левицького з історії держави і права присвячені вивченню збірника давньоруського права – “Руської Правди”. Вчений розглядає історію введення до наукового обігу цієї пам'ятки права, знайденої у 1738 р. В. Татіщевим у Літописі Новгородсь-

© Борис Кіндюк, Алла Стечишин, 2019

Борис Кіндюк, Алла Стечишин

кому та виданої у 1767 р. професором А. Шлецером. Австрійське цивільно-процесуальне законодавство потрапило у коло інтересів К. Левицького з низки причин. По-перше, Кодекс мав складну структуру, частини документа приймалися у різні часи, при цьому цивільні правовідносини та пов'язані з ними спори займали провідне місце у судовій практиці, що обумовлено розвитком капіталізму на українських землях. По-друге, Австрійський цивільно-процесуальний кодекс був виданий німецькою мовою і його перекладів українською у той історичний період не існувало. Правове забезпечення економічної діяльності населення Галичини розглядалося у багатьох працях К. Левицького, написаних протягом 30-ти років. Їхньою темою були питання введення нових грошей, шпихлірів та крамниць, господарських спілок, кредитових товариств, порядку отримання ренти, страхових компаній. Учений проводив дослідження цього питання протягом двох історичних етапів: 1) в умовах правової системи Австро-Угорської імперії; 2) польського періоду, коли перебував у Львові в еміграції та займався банківською й адвокатською діяльністю. Питання правничої термінології мали виняткове значення для українського населення через необхідність звернення до вищих органів державної влади Австро-Угорщини, регіональних структур з управління Галичиною та австрійських судів. Цьому питанню К. Левицький присвятив низку статей, виданих у різні історичні періоди, першою з яких стала праця “В справі нашої правничої термінології” 1889 р., де було надано тлумачення найбільш вживаних німецьких юридичних термінів. Захистом української мови К. Левицький займався постійно на всіх етапах свого творчого життя, це був один із пріоритетних напрямів його наукових досліджень. Так, праця “Про права рускої мови” 1896 р. містила, крім текстів, ще й витяги з нормативно-правових актів, які роз'яснювали галицьким українцям їхні права щодо вживання української мови у державних органах, установах, судах. Історія політичних і правових учень була об'єктом наукових розробок ученого, у яких він досліджував процес виникнення та розвитку української держави та права на різних етапах становлення України. Розгляд наукових праць К. Левицького показав наявність широкого спектру досліджень у сфері юриспруденції, до якого, зокрема, входили питання історії держави і права, правове регулювання економічної діяльності, захист української мови, статус адвокатури, підготовка німецько-українського словника та історії політичних і правових учень. Як важливий засіб захисту прав українців К. Левицький використовував адвокатську діяльність шляхом створення адвокатського об'єднання – Союзу Українських Адвокатів, підготовки рекомендацій дій захисту у проведенні політичних процесів, а також порадників для молодих українських юристів.

Ключові слова: закон; Західноукраїнська Народна Республіка; К. Левицький; правотворчість; адвокатура; Австрійський цивільно-процесуальний кодекс; правничий словник.

www.pravoua.com.ua

Актуальність теми дослідження обумовлена трьома причинами. По-перше, у 2019 р. виповнюється 100 років із Дня Злуки, коли дві частини України об'єдналися в єдину суверену, демократичну державу. У цих подіях значну роль відіграв видатний український науковець, політичний діяч Кость Левицький, який очолював Уряд Західноукраїнської На-

родної Республіки (далі – ЗУНР) та багато зробив для зміцнення і захисту української держави. У правову систему ЗУНР увійшло багато наукових розробок ученого, а саме: закони “Про сойм”, “Про право громадянства”, “Земельний закон” та інші нормативно-правові акти й проект конституції. По-друге, нині в Україні склалася критична ситуація у політичній, економічній та соціальній сферах, що потребує проведення реформи чинного законодавства. У таких складних умовах доцільно звернутися до традицій, досвіду, підходів, накопичених у різні періоди на українських землях. Зокрема, ми розглянемо період існування ЗУНР, її правову систему та методи правового регулювання, що застосовувалися у практичній діяльності. По-третє, інтерес до юридичних праць К. Левицького є не випадковим, оскільки вчений зробив значний внесок у розвиток української юриспруденції. Потреба у дослідженні наукової спадщини вченого пов’язана з негативним ставленням до нього комуністичного режиму, який трактував його праці як прояв українського націоналізму. Одночасно з цим комуністи намагалися замовчувати творчість і здобутки К. Левицького в сфері юриспруденції, більшість його праць містилися у спецховищах, а ім’я довгі роки перебувало під забороною, у підручниках з історії держави і права, виданих у радянські часи, не було навіть згадки, що він займав посаду Прем’єр-міністра ЗУНР.

Аналіз публікацій показує, що питання, пов’язані з правотворчою діяльністю К. Левицького, вивчалися побіжно при розгляді більш загальних проблем, перебігу подій Української Революції, його громадської, освітянської, адвокатської діяльності. Фрагментарно питання правової спадщини вченого розглядали у своїх працях Т. Андрусак, І. Андрухів, І. Бойко, І. Василик, М. Залізник, В. Кульчицький, М. Литвин, В. Регульський, С. Сворака, Б. Тишик, І. Усенко, але повної картини змісту та основних положень юридичних праць К. Левицького не проводилося.

Метою дослідження є вивчення основних напрямів правотворчої діяльності К. Левицького.

Викладення матеріалів дослідження необхідно розпочати з розгляду біографії вченого та основних етапів творчої діяльності.

Так, К. Левицький народився 18 листопада 1859 р. у містечку Тисмениця біля Станіслава (нині – Івано-Франківськ) у сім’ї священика. Як вказує І. Андрухів, у юнацькому віці К. Левицький виявив здібності до навчання, успішно закінчив Тисменицьку середню школу, Станіславську гімназію¹. Наступним кроком стало навчання на правничих факультетах Львівського (нині – Львівський національний університет імені Івана Франка) й Віденського університетів та отримання звання доктора права.

¹ І Андрухів, *Кость Левицький: сторінки життя* (1995) 46.

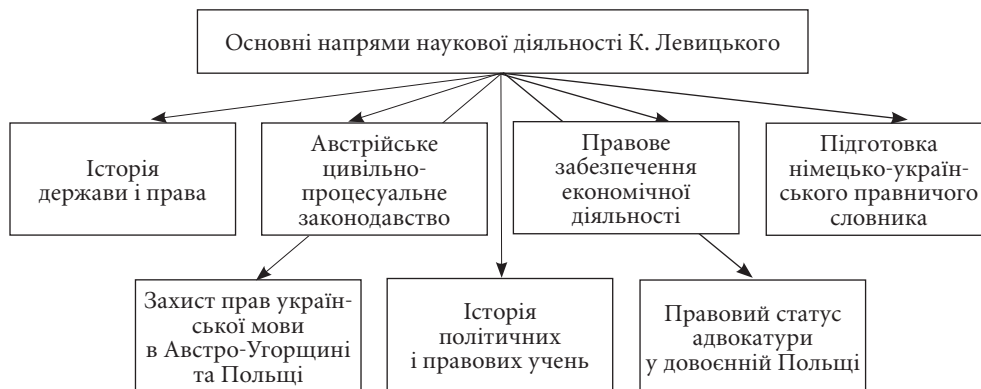
На момент вступу К. Левицького до Львівського університету в ньому діяли товариства “Академічний кружок” і “Дружній лихвар”, які являли собою громадські центри українського студентства. За часів студентства вчений організував “Кружок правників”, де розглядалися юридичні праці студентів, а також заснував правничу бібліотеку, що містила багато праць українською мовою. Новим етапом творчого шляху стала робота адвокатом на Галичині, пізніше – депутатська діяльність в Австрійському парламенті та у Галицькому крайовому сеймі. У результаті революційних подій 1917–1918 рр. був Прем’єр-міністром Уряду ЗУНР, а після поразки Української Революції К. Левицький іммігрував до Австрії, пізніше – до Польщі, де працював адвокатом.

Розгляд наукових праць, монографій, книг, статей, брошур, написаних К. Левицьким, дає змогу систематизувати ці матеріали та виділити такі напрями:

- I – історія держави і права;
- II – австрійське цивільно-процесуальне законодавство;
- III – правове забезпечення економічної діяльності;
- IV – підготовка німецько-українського правничого словника;
- V – захист прав української мови в Австро-Угорщині та Польщі;
- VI – історія політичних і правових учень;
- VII – правовий статус адвокатури у довоєнній Польщі (див. *схему 1*).

Схема 1

Основні напрями правотворчості К. Левицького

I. Дослідження К. Левицького з історії держави і права присвячені вивченню збірника давньоруського права – “Руської Правди”. Вчений розглядає історію введення до наукового обігу цієї пам’ятки права, знайде-

ної у 1738 р. В. Татіщевим у Літописі Новгородському та виданої у 1767 р. професором А. Шлецером.

У праці “Правда Руська. Пам’ятник законодатний права руського з XI віку” К. Левицький розглядає зміст різних редакцій “Руської Правди”, таких як Академічний, Троїцький, Синодальний списки, а також інші рукописи, які вивчали М. Калачов, М. Карамзін, М. Володимирський-Буданов². У ній учений досліджував норми кримінального права та заміну кровної помсти сплатою грошової кари за вбивство холопа та вільної людини, а також інші види злочинів і покарань. Доведено, що найбільш суворим із покарань було вигнання та розграбування майна, а найм’якшим – штрафні санкції. Особливістю праці К. Левицького є докази стосовно рецепції норм германського права у змісті “Руської Правди”, до яких відносяться “суди божі”, “випробування залізом і водою”. Вчений систематизує види злочинів, до яких, зокрема, належать вбивство, розбій, покалічення, грабїж, підпал, зневага до людини, пошкодження чужих речей, несправедні катування людини, втеча боржника. У праці досліджено норми цивільного права стосовно позички, найму, послуг, зберігання грошей, договорів купівлі-продажу майна (наприклад, двора, коней, тварин, пасік, живого та неживого інвентаря, невільників тощо). Вчений звертає увагу на норми пам’ятки права, згідно з якими боржник, що був не в змозі віддати борги, виставляв на продаж своє майно, а у разі нестачі коштів сам підлягав продажу у невільництво. Винятком із цього правила були випадки, коли борг виникав унаслідок нещасного випадку, тоді боржнику дозволялося сплачувати його частинами. Крім того, інтерес викликає історія публікації самої праці, оскільки польське керівництво юридичного факультету Львівського університету у 1882 р. не дало згоди на її видання, побачивши у ній елементи українського націоналізму. Лише у 1895 р. К. Левицький отримав можливість її опублікувати як окрему книгу, видану Науковим Товариством ім. Тараса Шевченка (далі – НТШ).

II. *Австрійське цивільно-процесуальне законодавство* потрапило у коло інтересів К. Левицького з низки причин (див. схему 1). По-перше, цивільні правовідносини та пов’язані з ними спори займали провідне місце у судовій практиці, що обумовлено розвитком капіталізму на українських землях. По-друге, Австрійський цивільно-процесуальний кодекс (далі – Кодекс) був виданий німецькою мовою і його перекладів українською у той історичний період не існувало. По-третє, Кодекс мав складну струк-

² К. Левицький, ‘Правда Руська. Пам’ятник законодатний права руського з XI віку’ [1895] V(3) Часопись. Правнича.

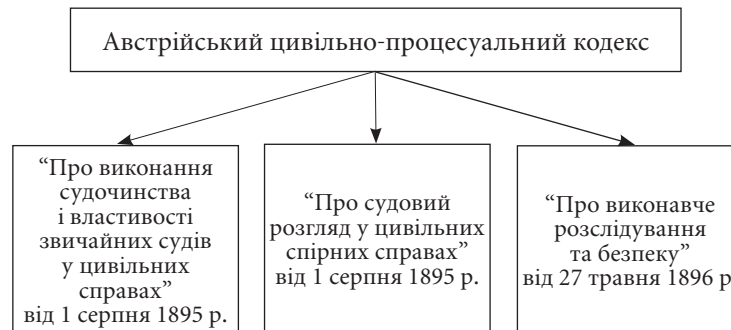
Борис Кіндюк, Алла Стечишин

туру, частини документа приймалися у різні часи, що ускладнювало його розуміння і тлумачення широким загалом.

У праці “Про новий цивільний процес в Австрії. Студія критична” К. Левицький вказує, що зміст Кодексу складався із трьох законів: від 1 серпня 1895 р. “Про виконання судочинства і властивості звичайних судів у цивільних справах”, від 1 серпня 1895 р. “Про судовий розгляд у цивільних спірних справах”, від 27 травня 1896 р. “Про виконавче розслідування та безпеку”³ (див. *схему 2*).

Схема 2

Структура Австрійського цивільно-процесуального кодексу

Перша частина праці К. Левицького присвячується системі імперських цивільних судів, до яких входили повітові, окружні та крайові суди, крайові вищі та Найвищий судовий Трибунал. Учений звертав увагу на ту обставину, що повітові суди розглядали морські та торгівельні питання, рішення ухвалювалися суддею одноособово або колегіально. Справи, пов’язані з торгівлею та морськими питаннями, які не були вирішені у суді першої інстанції, розглядалися в окружних судах, де судочинство здійснювалося колегіально головою та двома членами. Крайові суди розглядали справи, пов’язані з повноваженнями громад, міським самоврядуванням, внутрішнім устроєм регіонів, де рішення ухвалювалися колегіально головою та чотирма суддями. Комплекс справ, пов’язаних із торгівлею, гірництвом, мореплаванням, цінними паперами, та інші справи, які не отримали свого вирішення у судах нижчих інстанцій, розглядав Найвищий судовий Трибунал.

www.pravoua.com.ua

³ К Левицький, ‘Про новий цивільний процес в Австрії. Студія критична’ (1894) IV Часопись правнича. Видавництво для теорії і практики 1-26.

Як вказує К. Левицький, Кодекс передбачав демократичний характер проведення цивільного процесу в усному вигляді, гласність, відкритість, безпосередність, участь адвокатів у справах та вільне подання доказів. Учений звертає увагу на наявність у Кодексі статей, пов'язаних із неспірними справами, які не потребують судового розгляду, до яких належать спадкові, опікунські, з передачі майна, затвердження торговельних книг, поділу майна, питання нерухомості, яка належить неповнолітнім та їхнім опікунам. На думку К. Левицького, Кодекс мав для українського населення позитивне значення у зв'язку зі спрощеним здійсненням судівництва у цивільних справах.

У праці “Про неважність в новім процесі цивільнім. Розвідка з австрійського права процесового” 1900 р. К. Левицький аналізував доповнення до Кодексу 1895 р. та Положення про екзакуції від 27 травня 1896 р.⁴. Учений детально досліджує порядок виконання судових рішень із цивільних справ та судових вироків із кримінальних справ щодо примусового стягнення грошових штрафів і судових витрат. К. Левицький пропонує внести зміни до Кодексу з огляду на необхідність чіткого поділу майна на те, яке підлягає конфіскації, і те, яке не може бути конфісковано внаслідок його виняткового значення для забезпечення подальшого існування людей.

III. *Правове забезпечення економічної діяльності населення* Галичини розглядалося у багатьох працях К. Левицького, написаних протягом 30-ти років (див. *схему 1*). Темою таких досліджень були питання введення нових грошей, шпихлірів та крамниць, господарських спілок, кредитових товариств, порядку отримання ренти, страхових компаній. Учений досліджував це питання протягом двох історичних етапів: 1) в умовах правової системи Австро-Угорської імперії; 2) польського періоду, коли мешкав у Львові та займався банківською й адвокатською діяльністю.

У перший із періодів була підготовлена праця “Про нові гроші”, в якій проаналізовано проведення у 1892 р. в Австро-Угорщині грошової реформи. Причиною підготовки цієї праці стало бажання надати допомогу простим українцям зрозуміти зміст наслідків проведення цього заходу та заспокоїти їх щодо збереження їхніх накопичень. На території Галичини основною грошовою одиницею був австрійський гульден (флорин), який дорівнював 60 крейцерам та мав неофіційну назву ринський. Після відповідної підготовки 2 серпня 1892 р. імператор Франц Йосиф разом із міністрами Штайнбахом, Тааффе і Шонборном у місті Оффензее під-

⁴ К. Левицький, *Про неважність в новім процесі цивільнім. Розвідка з австрійського права процесового* (Наукове товариство ім. Шевченка 1900) 46.

писав закон про введення золотої крони, яка була введена замість гульдена. Таким чином, у результаті грошової реформи був здійснений перехід від срібного до золотого стандарту. Як вказує К. Левицький, грошова реформа була пов'язана із розвитком капіталізму та спрямована на вільне забезпечення грошового та товарообігу у межах імперії монетами обох її частин: Австрії та Угорщини. На підставі розгляду змісту цієї реформи вчений робить висновок, що селяни не зазнають фінансових збитків від введення нових грошей, але виникає вірогідність збільшення цін на товари першої необхідності.

До цього напряму належить праця К. Левицького “Про шпихліри і крамниці” 1893 р., у якій зазначалося: “Шпихлір у громаді – то є безпека на різні випадки і зарада на голод в тяжких роках”⁵. Під шпихлірями розумілися приміщення, що належали громаді, де зберігалися гроші, зерно, насіння, які можна було використовувати у період неврожаю, повені та інших несприятливих природних явищ. Заснування крамниць К. Левицький вважав новим засобом заробляння грошей, що було вкрай важливим для сільського населення Галичини з метою продажу товарів власного виробництва. У праці “Сільські каси позичкові і щадниці” 1894 р. К. Левицький досліджував їхнє значення і функції, зазначаючи, що ‘щадниця у громаді убагороднює людей, відроджуючи в них дух ощадності, тобто охоту до життя справді господарювання’⁶. В іншій праці К. Левицького “Про нові спілки господарські” 1896 р. містилася інструкція, в яку увійшли норми австрійського права стосовно того, яким чином створювати такі організації з прийому та збереження вкладів населення, нараховувати відсотки і виплати⁷. Вона була результатом практичної діяльності вченого у банківській та підприємницькій сферах, зокрема через те, що К. Левицький був членом контрольної ради низки товариства і банку “Дністер” та підготував їхні статuti. Напередодні Першої світової війни почесним президентом товариства був митрополит А. Шептицький, виконавчим президентом – Й. Онишкевич, його заступником – Т. Кормош, а керували діяльністю товариства загальні збори, дирекція, контрольна рада.

Практичні рекомендації стосовно юридичного забезпечення економічної діяльності знайшли відображення у виданій К. Левицьким у співавторстві з І. Петрушевичем праці “Порадник торгівельний”⁸. У ній вказувалося на малорозвинену торгівлю, експорт та імпорт, низький товарообіг у Галичині. Цінність цієї праці з погляду юриспруденції у тому,

⁵ К. Левицький, *Про шпихліри і крамниці* (коштом т-ва “Просвіта” 1893) 6

⁶ К. Левицький, *Про сільські каси позичкові і щадниці* (Просвіта 1894) 14.

⁷ К. Левицький, *Про нові спілки господарські* (з друкарні НТШ 1904) 7.

⁸ К. Левицький та І. Петрушевич, *Порадник торговельний* (з друкарні НТШ 1905) 84.

що у ній вперше було визначено юридичні підстави торгівельної діяльності українців Галичини, а також надано практичні поради як її вести, враховуючи досвід інших країн світу. У 1896 р. К. Левицький підготував статут “Крайового союзу кредитового”, який відіграв роль єдиного центру та ініціатора розвитку українського кооперативного руху.

IV. *Підготовка німецько-українського правничого словника.* Питання правничої термінології мали виключне значення для українського населення через необхідність звернення до вищих органів державної влади Австро-Угорщини, регіональних структур з управління Галичиною та австрійських судів (див. *схему 1*). Цьому питанню К. Левицький присвятив низку статей, виданих у різні історичні періоди, першою з яких стала праця “В справі нашої правничої термінології” 1889 р., де було надано тлумачення найбільш вживаних німецьких юридичних термінів⁹. У своїх працях учений вказував, що питання юридичної термінології є складовою більш загальної проблеми – мови законодавства, яка має бути зрозумілою для українського населення.

У 1920 р. К. Левицький видає “Німецько-український правничий словар”, де розглядає історію видання правничих словників на слов’янських мовах в Австрійській імперії¹⁰. Як вказує О. Каленюк, цей словник відіграв значну роль у становленні української правничої термінології та значно допоміг населенню Галичини при зверненнях до австрійських органів влади¹¹. Правовою основою видання таких словників було розпорядження Міністерства судівництва від 10 липня 1849 р. та створення на його підставі Комісії слов’янської термінології правничої, до складу якої увійшли Я. Головацький (1814–1888 рр.) – галицький громадський діяч, поет, письменник, учений, фольклорист, професор, декан кафедри української мови та літератури Львівського університету та Г. Шашкевич (1809–1888 рр.) – галицький громадсько-політичний і церковний діяч. Результатом їхньої співпраці стало видання у Відні в 1851 р. книжки “Термінологія правнича німецько-руська (українська)”, в якій наведено основні терміни австрійського законодавства. При підготовці німецько-українського правничого словника К. Левицький користувався порадами судді Ю. Сельського (1849–1926 рр.), одного із засновників НТШ Т. Реваковича (1846–1919 рр.), громадського діяча, письменника, адвоката В. Лучаківського (1838–1903 рр.) та письменника, педагога й освітянського діяча С. Ковалів (1848–1920 рр.). Розгляд змісту цього словника

⁹ К. Левицький, “В справі нашої правничої термінології” [1889] 8 (I) Часопис правничий. Місячник для теорії і практики 140-2.

¹⁰ К. Левицький, *Німецько-український правничий словар* (Австрійська державна друкарня у Відні 1920) 495.

¹¹ О. Каленюк, “Розвиток української правничої термінології на західноукраїнських землях наприкінці XIX – на початку XX століття” (автореф дис канд юрид наук 2015) 20.

показує, що кожному німецькому поняттю К. Левицький намагався дати декілька українських, що дало змогу більш ґрунтовно висвітлити юридичний зміст кожного з них.

V. *Захистом української мови* К. Левицький займався постійно на всіх етапах свого творчого життя, це був один із пріоритетних напрямів його наукових досліджень (див. *схему 1*). Так, праця “Про права руської мови” 1896 р. містила, крім текстів, ще й витяги з нормативно-правових актів, які роз’яснювали галицьким українцям їхні права щодо вживання української мови у державних органах, установах, судах¹². Як вказує А. Стечишин, автором було проаналізовано чинне мовне законодавство та наголошено на необхідності судових оскаржень українцями рішень органів влади, якими порушувалися мовні права¹³. Деякі пропозиції К. Левицького зберігають свою актуальність і сьогодні з причини тривалого процесу русифікації України. Так, учений вказує на необхідність вживати українську мову в усіх органах влади, до яких належали ‘уряди громадські, відділи повітові, відділи крайові, уряди податкові, дирекції скарбові, намесництво у Львові’¹⁴. На додаток до цього К. Левицький вважав необхідним застосовувати українську мову у написах на державних установах, у назвах вулиць, провулків, застосовувати її на транспорті, у поштових відділеннях, а також проводити церковні обряди не російською, а українською мовою. Право українців на рідну мову у той історичний період доводилося захищати від поляків, які мали значний вплив на Галицький Сейм та керівництво Австро-Угорщини. З цієї причини К. Левицький у своїх наукових працях відстоював ідею національного відродження України шляхом підвищення освітньо-культурного рівня населення та широкої політичної пропаганди.

У період польського панування на українських землях К. Левицький досліджував польський закон “Про мови”, якому у 1932 р. присвятив працю “В боротьбі за права рідної мови”, де доводив право юристів вживати українську мову в прокуратурі, судах та інших правоохоронних органах¹⁵. За ініціативою К. Левицького на сторінках журналу “Часопис” публікувалася рубрика “Кутик мови”, де містилися роз’яснення понять правничої термінології. У 1939 р. К. Левицький знову повертається до цього питання та публікує працю “За права української мови”, в якій доводить, що за допомогою рідною мови повинен

¹² К. Левицький, *Про права руської мови* (коштом т-ва “Просвіта” з друкарні НТШ 1896) 33.

¹³ А. Стечишин, ‘Правові погляди і державотворча діяльність К. Левицького в інституціоналізації жандармерії ЗУНР’ в *Вплив євроінтеграції на розвиток юридичної науки в Україні: матеріали I Всеукраїнської заочної науково-практичної конференції* (Національний університет водного господарства та природокористування 2017) 150-5.

¹⁴ Левицький (н 12) 33.

¹⁵ К. Левицький, ‘В боротьбі за права рідної мови’ (1932) 2 *Життя і право* 36.

з'явитися потужний прошарок української інтелігенції, підприємців, політиків та урядовців¹⁶.

VI. *Історія політичних і правових учень* була об'єктом наукових розробок К. Левицького, у яких він досліджував процес виникнення та розвитку української держави і права на різних етапах становлення України (див. *схему 1*). З метою вирішення цього завдання ученим було підготовлено такі монографії: “Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914” (1926 р.), “Історія визвольних змагань галицьких українців з часу світової війни 1914–1918” (1928 р.), “Великий зрив” (1931 р.), “Українські політики. Сильвети наших давніх послів і політичних діячів 1907–1914” (1937 р.), які містили аналіз тенденцій розвитку політичної думки в різні історичні часи.

Перша з монографій “Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914” стосується процесу формування політичної думки галицьких українців та складалася із десяти розділів, які охопили період 1848–1914 рр. Зокрема, досліджує процес становлення політичної думки, виокремлює та аналізує чинники, які призвели до створення Головної Руської Ради. Крім того, її розділи присвячені виборам до Галицького Сейму та діяльності II Галицького Сейму, товариства “Просвіта” 1868 р. у Львові, появи студентських організацій, заснуванню руського (українського) педагогічного товариства у Львові та виборам до парламенту Австрії. К. Левицький розглядає діяльність радикальної партії, проведення у 1892 р. зборів “Народної Ради” та виборів до Галицького Сейму у 1895 р., аналізує зміни до статуту “Просвіти”, антиукраїнську діяльність графа Потоцького – намісника Галичини.

Ще однією працею, підготовленою К. Левицьким у цьому напрямі, стала двотомна монографія “Історія визвольних змагань галицьких українців 1914–1918”, опублікована у 1928–1929 рр. Першою причиною її підготовки стала необхідність детального висвітлення подій, які відбувалися на українських землях протягом Першої світової війни, а також схвальні відгуки читачів на попередню працю “Історія політичної думки галицьких українців 1848–1914 рр.”. Друга причина – та обставина, що в Радянській Україні та у Польщі праці з окресленого питання не публікувалися, а тому значна кількість подій цього історичного періоду не знайшла свого відображення у науковій літературі. У зазначеній праці вчений висвітлює діяльність Головної Руської Ради у Львові з культурного відродження українських земель, створення організації Українських січових стрільців та діяльності української парламентської групи у боротьбі за самостійність України. Особливість праці, як вказував К. Леви-

¹⁶ К. Левицький, ‘За права української мови’ (1939) 2 Життя і право 12-3.

цький, полягала у тому, що в ній було показано, як за часів визвольних змагань ‘наша національно-політична ідеологія укріплювалась, кристалізувалась і кріпшала’¹⁷.

У 30-х роках ХХ ст. К. Левицький продовжив дослідження періоду визвольних змагань, які виклав у праці “Великий зрив (до історії української державності від березня до листопада 1918 р. на підставі споминів та документів)”, побудовану у формі спогадів автора з використанням значного обсягу раніше неопублікованих документів¹⁸. Праця аналізує події, які відбувалися у березні 1918 р., коли почалася національно-демократична революція, до кінця 1918 р., тобто до моменту розпаду імперій Гогенцоллернів та Габсбургів. При цьому у монографії розглянуто події за двома векторами: а) накази та інші документи, прийняті у центральній Україні; б) матеріали стосовно діяльності австрійської влади на Західній Україні. Ученим показано, що після підписання Брестського миру німецькі й австро-угорські війська окупували майже всю територію України та встановили свою адміністрацію. Фактична влада перейшла до командувача німецькими військами генерал-фельдмаршала Г. Ейхгорна (1848–1918 рр.), вбитого лівим есером Б. Донським з метою відновлення війни з Німеччиною. У книзі К. Левицький розглядає вплив німецького командування на події, пов’язані з державним переворотом, який відбувся у квітні 1918 р., коли за допомогою німців до влади прийшов гетьман П. Скоропадський (1873–1945 рр.).

У монографії К. Левицький наводить зміст значної кількості документів, серед яких: “Грамота гетьмана до всього українського народу”, у якій проголошуються завдання нового уряду; нормативно-правові акти, підготовлені Кабінетом Міністрів Гетьманської держави; лист українських політичних партій до гетьмана від 21 травня 1918 р., в якому викладено пропозиції з питань державотворення та розбудови правової системи гетьманської держави. В одному з підрозділів праці К. Левицький досліджує підривному діяльність російських революційних партій – лівих есерів, більшовиків, анархістів, які бажали розхитати ситуацію в Україні шляхом терору з метою відновлення війни з кайзерівською Німеччиною. Підсумовуючи аналіз основних положень праці К. Левицького “Великий зрив (до історії української державності від березня до листопада 1918 р. на підставі споминів та документів)”, слід зазначити, що вона висвітлила чимало “темних плям”, а в окремих випадках – відверту антиукраїнську пропаганду щодо історичних подій та прийнятих у той час нормативно-

¹⁷ К. Левицький, *Історія визвольних змагань галицьких українців з часу Світової війни. З ілюстраціями на підставі споминів і документів*, ч. 1 (1929) 285.

¹⁸ К. Левицький, *Великий зрив (до історії української державності від березня до листопада 1918 р. на підставі споминів та документів)* (1931, 1968) 150.

правових актів. Одночасно з цим К. Левицький критично ставився до своєї діяльності як Прем'єр-міністра ЗУНР, не ставив за мету захистити себе від нападок чи ідеалізувати свою роль в історичних подіях.

VII. *Правовий статус адвокатури у довоєнній Польщі* – наступний напрям наукових розвідок К. Левицького періоду еміграції. У своїй праці “Про завдання сучасного адвоката” учений аналізує найбільш важливі для населення Галичини судові справи, які пов’язані з користуванням лісами, пасовиськами та земельними сервітутами¹⁹. Наводяться цікаві дані стосовно історії української адвокатури шляхом розгляду діяльності таких адвокатів, як І. Добрянський, Д. Яминський, В. Лучаківський, П. Чачковський і Т. Дембіцький. У цій праці К. Левицький досліджує діяльність товариства українсько-руських правників у Львові, яке надавало роз’яснення новим законам, які були прийняті у Польщі, та протидіяло зловживанням із боку польської влади. Працюючи адвокатом у Польщі, влада якої вороже ставилася до всього українського, К. Левицький підготував працю “Наша станова організація та її завдання” (1923–1933 рр.)²⁰. У ній містилися пропозиції щодо створення умов спільної праці українських адвокатів, яка може здійснюватися за такими напрямками: 1) творчий чинник, до якого входить ознайомлення з новаціями польського права; 2) створення адвокатських осередків, які повинні підтримувати один одного; 3) товариські та станові відносини, які передбачають взаємну допомогу у веденні справ, поглиблення знань польського законодавства; 4) боротьба з порушеннями адвокатської етики; 5) надпартійність діяльності адвокатури, тобто адвокати повинні захищати громадян без огляду на те, до яких політичних партій вони належать; 6) створення зв’язків з неукраїнськими адвокатськими організаціями та об’єднаннями; 7) продовження видання правничого журналу “Життя і Право”. Розвиток правової системи Польщі призвів до суттєвого збільшення прав адвокатів, які почали, крім кримінальних та цивільних справ, захищати учасників робітничих та рільничих страйків й осіб, які відстоювали загальне право голосування. Одночасно з цим К. Левицький зазначає, що адвокат не може захищати злочинні наміри, а має діяти лише у межах законодавства. З огляду на це учений пропонував внести зміни до польського закону “Про устрій адвокатури” щодо захисту прав адвокатів та заборону втручання у їхню діяльність.

Іншим напрямом діяльності адвокатури була, на думку К. Левицького, участь у захисті політичних прав українців, викладена у праці “На маргінесі політичних процесів” 1929 р.²¹. Позиція польської влади базувала-

¹⁹ К. Левицький, ‘Про завдання сучасного адвоката’ (1930) 2 Життя і право 1-16.

²⁰ К. Левицький, ‘Наша станова організація та її завдання’ (1934) 4 Життя і право 20-3.

²¹ К. Левицький, ‘На маргінесі політичних процесів’ (1929) 1 Життя і право 18-9.

ся на положенні про те, що бажання українців створити власну державу було пов'язано із впливом австро-німецьких політичних сил, які мали на меті ліквідацію польської держави. Таке негативне ставлення викликало протести з боку українців, з'явилися озброєні осередки опору, що спричинило бойові дії з польськими військами. На переконання К. Левицького, у таких справах адвокат повинен розробити тактичний план захисту, у якому необхідно відкинути все найгірше, звертати увагу на милосердя та переконувати суддів ставати на бік права і справедливості. Важливим моментом, на його думку, є необхідність виступів звинуваченого, у яких він повинен трактувати свої дії як помилки чи прорахунки та доводити відсутність злочинного наміру. При веденні таких справ адвокат повинен уважно стежити за доказами з боку обвинувачення, неодноразово перечитувати всі документи та намагатися змінити антиукраїнську атмосферу ведення судового процесу.

У працях К. Левицький звертає увагу на необхідність організаційних заходів, пов'язаних із проведенням 25 червня 1933 р. у Варшаві Першого з'їзду деканів адвокатських рад²². Основним предметом цього форуму був розгляд нового польського закону “Про устрій адвокатури”, відповідно до арт. 14 якого Міністр юстиції отримував права вилучати документи адвокатів з метою ознайомлення з думкою керівника адвокатської ради. На з'їзді викликав дискусію арт. 29 цього закону, у якому містилися приписи щодо недопустимості поєднання праці у промисловості і торгівлі з адвокатською діяльністю. Адвокати у своїх виступах зазначили, що польська влада встановила високі ставки судового мита, що не дає можливості широкому загалу українського населення звертатися до них за захистом своїх прав. Також у своїх працях, зокрема у праці “Нові завдання перед молодим поколінням українських правників”²³, К. Левицький значну увагу приділяв підготовці українських правників. У ній учений порівнював правовий статус українських правників в Австро-Угорській імперії та Польщі й вказував, що польська влада намагалася не допускати українців до адвокатської діяльності, побоюючись втратити свій вплив на суспільно-політичну ситуацію в Галичині.

Висновки. Розгляд наукових праць К. Левицького показав наявність широкого спектру досліджень у сфері юриспруденції, до якого входили питання історії держави і права, правове регулювання економічної діяльності, захист української мови, статус адвокатури, підготовка німецько-українського словника та історії політичних і правових учень.

²² К Левицький, ‘Перший з’їзд деканів Адвокатських Рад’ (1933) З Життя і право 8-9.

²³ К Левицький, ‘Нові завдання перед молодим поколінням українських правників’ (1937) З Життя і право 15.

Наукові пошуки К. Левицького торкалися питань захисту прав українського населення в Австро-Угорщині та Польщі, які здійснювалися шляхом підготовки порадників із ведення економічної діяльності, забезпечення виконання законодавства з регулювання мовних питань, використання українських назв вулиць, населених пунктів, написів на транспорті та пошті, а також при здійсненні церковних обрядів.

Як важливий засіб захисту прав українців К. Левицький використовував адвокатську діяльність з метою створення адвокатського об'єднання Союзу Українських Адвокатів, підготовки рекомендацій із захисту під час здійснення політичних процесів, а також порадників для молодих українських юристів.

Історичний досвід, пов'язаний із правотворчістю К. Левицького, потребує свого використання у нинішніх умовах у вигляді підвищення ефективності адвокатської діяльності, рівня використання української мови та протидії антиукраїнській пропаганді.

REFERENCES

Bibliography

Authored books

1. Andrukhiv I, *Kost Levytskyi: storinky zhyttia [K. Levytskyi: Pages of Life]* (1995) (in Ukrainian).
2. Levytskyi K ta I Petrushevych, *Poradnyk torhovelnyi [Trading Advisor]* (z drukarni NTSh 1905) (in Ukrainian).
3. Levytskyi K, *Velykyi zryv (do istorii ukrainskoi derzhavnosti vid bereznia do lystopada 1918 r na pidstavi spomyniv ta dokumentiv) [Great Failure (More on the History of Ukrainian Statehood from March to November 1918 Based on Memories and Documents)]* (1931, 1968) (in Ukrainian).
4. Levytskyi K, *Istoriia vyzvolnykh zmahan halytskykh ukrainsiv z chasu Svitovoi viiny. Z iliustratsiiamy na pidstavi spomyniv i dokumentiv [History of the Liberation Struggle of the Galician Ukrainians since the World War. With Illustrations Based on Memories and Documents], ch 1* (1929) (in Ukrainian).
5. Levytskyi K, *Nimetsko-ukrainskyi pravnychi slovar [German-Ukrainian Dictionary of Law]* (z avstriiskoi derzhavnoi drukarni u Vidni 1920) (in Ukrainian).
6. Levytskyi K, *Pro nevazhnist v novim protsesi tsyvilnim. Rozvidka z avstriiskoho prava protsesovoho [On the Unimportance in the New Civil Procedure. Investigation in Austrian Law of Procedure]* (nakladom Naukovoho tovarystva im. Shevchenka 1900) (in Ukrainian).
7. Levytskyi K, *Pro novi spilky hospodarski [On New Economic Unions]* (z drukarni NTSh 1904) (in Ukrainian).
8. Levytskyi K, *Pro prava ruskoj movy [On the Rights of the Rus' Language]* (koshtom t-va "Prosvita" z drukarni NTSh 1896) (in Ukrainian).
9. Levytskyi K, *Pro silski kasy pozychkovi i shchadnytsi [On Rural Loan and Savings Institutions]* (Prosvita 1894) (in Ukrainian).

Борис Кіндюк, Алла Стечишин

10. Levytskyi K, *Pro shpykhliry i kramnytsi [On Speichers and Shops]* (koshtom t-va "Prosvita" 1893) (in Ukrainian).

Journal articles

11. Levytskyi K, 'V borotbi za prava ridnoi movy' ['Fighting for the Rights of the Mother Tongue'] (1932) 2 Zhyttia i pravo 36 (in Ukrainian).
12. Levytskyi K, 'V spravi nashoi pravnychoi terminolohii' ['On Our Legal Terminology'] [1889] 8 (I) Chasopys pravnychyi. Mhsiachnykъ dlia teoriï y praktyky 140-2 (in Ukrainian).
13. Levytskyi K, 'Za prava ukrainskoi movy' ['For the Rights of the Ukrainian Language'] (1939) 2 Zhyttia i pravo 12-3 (in Ukrainian).
14. Levytskyi K, 'Na marginesi politychnykh protsesiv' ['On the Margin of Political Processes'] (1929) 1 Zhyttia i pravo 18-9 (in Ukrainian).
15. Levytskyi K, 'Nasha stanova orhanizatsiia ta yii zavdannia' ['Our Core Organization and Its Tasks'] (1934) 4 Zhyttia i pravo 20-3 (in Ukrainian).
16. Levytskyi K, 'Novi zavdannia pered molodym pokolinniam ukrainskykh pravnykiv' ['New Challenges Faced by the Younger Generation of Ukrainian Lawyers'] (1937) 3 Zhyttia i pravo 15 (in Ukrainian).
17. Levytskyi K, 'Pravda Ruska. Pam'iatnyk zakonodatnyi prava ruskoho z XI viku' ['Pravda Ruska. Legislative Monument to Rus' Law from the XI Century'] [1895] V (3) Chasopys. Pravnycha (in Ukrainian).
18. Levytskyi K, 'Pro zavdannia suchasnoho advokata' ['On the Tasks of Today's Attorney-at-Law'] (1930) 2 Zhyttia i pravo 1-16 (in Ukrainian).
19. Levytskyi K, 'Pro novyi tsyvilnyi protses v Avstrii. Studiia krytychna' ['On the New Civil Procedure in Austria. Critical Study'] (1894) IV Chasopys pravnycha. Vydavnytstvo dlia teoriï y praktyky 1-26 (in Ukrainian).
20. Levytskyi K, 'Persnyi z'izd dekaniv Advokatskykh Rad' ['The First Congress of the Deans of the Bar Councils'] (1933) 3 Zhyttia i pravo 8-9 (in Ukrainian).

Theses

21. Kaleniuk O, 'Rozvytok ukrainskoi pravnychoi terminolohii na zakhidnoukrainskykh zemliakh naprykintsi XIX – na pochatku XX stolittia' ['Development of Ukrainian Legal Terminology in Western Ukraine in the Late XIX – Early XX Centuries'] (avtoref dys kand yuryd nauk 2015) (in Ukrainian).

Conference papers

22. Stechyshyn A, 'Pravovi pohliady i derzhavotvorcha diialnist K. Levytskoho v instytutsionalizatsii zhandarmerii ZUNR' ['Legal Views and State-Building Activities by K. Levytskyi in the Institutionalization of the ZUNR Gendarmerie'] v *Vplyv yevrointehratsii na rozvytok yurydychnoi nauky v Ukraini: materialy I Vseukrainskoi zaochnoi naukovo-praktychnoi konferentsii [The Impact of European Integration on the Development of Legal Science in Ukraine: Materials of the First All-Ukrainian Scientific and Practical Conference Held by Distant Communication Means]* (Natsionalnyi universytet vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia 2017) 150-5 (in Ukrainian).

Boris Kindyuk
Alla Stechyshyn

MAIN AREAS OF LAWMAKING ACTIVITY BY KOST LEVYTSKYI

ABSTRACT. The article reviews the main areas of law-making activity by the famous Ukrainian politician, scholar, Doctor of Law, Chairman of the Union of Ukrainian Lawyers of Poland, the First Prime Minister of the West Ukrainian People's Republic (ZUNR) K. Levytskyi (1859–1941).

The purpose of the article is to study the main areas on which K. Levytskyi focused his law-making efforts.

Upon examination of scientific works, monographs, books, articles and brochures, it is possible to systematize the materials available and single out the following areas: history of State and law; Austrian civil procedure legislation; legal support of economic activity; preparing of the German-Ukrainian dictionary of law; protection of the rights of the Ukrainian language in Austria-Hungary and Poland; history of political and legal doctrines; legal status of the bar in pre-war Poland. K. Levytskyi's research in the history of State and law was focused on the study of the collection of old Russian law – “*Ruska Pravda*” (“*Russian Truth*”). The scholar explored the history of how this monument of law was introduced into scientific circulation after it had been discovered in 1738 by V. Tatishchev in the *Chronicle of Novgorod* and published in 1767 by Professor A. Shletser. Austrian civil procedure legislation rose K. Levytskyi's interest for a number of reasons. Firstly, the Code had a complicated structure, and different parts of the document were adopted at different times, while civil-law relations and disputes related thereto were central to the court practice, owing to the development of capitalism in the Ukrainian lands. Secondly, the Austrian Civil Procedure Code was published in German and there was no translation of it into Ukrainian in that historical period. K. Levytskyi dedicated many of his works written in the course of 30 years to legal framework of economic activities of the Galicia population. Those works focused on such issues as introduction of new money, speichers and shops, economic unions, credit societies, the procedure for receiving rents, and insurance companies. The scientist researched those issues during two historical stages: 1) in the context of the Austro-Hungarian Empire's legal system; 2) during the Polish period, when he was in Lviv in exile and engaged in banking and also practiced as attorney-at-law. Issues of legal terminology were of exceptional importance for the Ukrainian population because of the need to appeal to the highest public authorities of Austria-Hungary, regional structures in charge of administering Galicia, and Austrian courts. K. Levytskyi dedicated a number of articles to this issue which were published in various historical periods, and the first of them was the work titled “*On Our Legal Terminology*” (1889), where he gave the interpretation of the most widely used German legal terms. As for protection of the Ukrainian language, for K. Levytskyi it was the mandatory task at all stages of his creative life and one of the priority areas of scientific research. Thus, the work “*On the Rights of the Rus' Language*” of 1896 contained, along with texts, also excerpts from laws and regulations which explained the Galician Ukrainians which rights they had to use the Ukrainian language when interacting with governmental bodies, institutions, and courts. History of political and legal doctrines was the target of scientific research by the scientist, in which he explored the process of emergence and development of the

ПРАВО УКРАЇНИ • 2019 • № 6 • 157-174

Борис Кіндюк, Алла Стечишин

Ukrainian State and law at different stages of establishment of Ukraine. Examination of scientific works by K. Levytskyi showed that he conducted a broad range of legal studies, which, in particular, incorporated the issues of history of State and law, legal regulation of economic activities, protection of the Ukrainian language, the status of the bar, history of political and legal doctrines; besides, he prepared the German-Ukrainian dictionary. For K. Levytskyi, the bar was a weighty means of protecting the rights of Ukrainians, and for this reason he created the bar association – the Union of Ukrainian Lawyers; he also prepared recommendations for defense lawyers engaged in political processes, and also gave advise to young Ukrainian lawyers.

KEYWORDS: law; the West Ukrainian People's Republic; K. Levytskyi; lawmaking; the bar; Austrian Civil Procedure Code; dictionary of law.

Джунь В. В. Соціологія конституційного права : моногр. / В. В. Джунь. – К. : Вид. дім “Ін Юре”, 2018. – Кн. 2. Соціокультурні підстави європейського конституціоналізму. – 608 с.

www.pravoua.com.ua

Україна протягом століть перебуває під безпосереднім впливом європейської політичної та правової думки. На сучасному етапі розвитку Український народ намагається опанувати культурні досягнення Європи і реалізувати їх у власному державотворчому процесі. У книзі простежено становлення політичної культури державного владарювання в європейському цивілізаційному просторі та розкрито фундаментальні основи європейського конституціоналізму.

Монографію можна придбати на сайті видавництва “Право”:

<http://pravo-izdat.com.ua>,

а також у ТОВ “Видавничий Дім ‘Ін Юре’”.

ПРАВО

УКРАЇНИ